

УДК 374.1(48)

О. Ю. Леонтьєва

Харківський національний педагогічний університет

ГНУЧКІСТЬ ТА ВІДКРИТІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРНІ РИСИ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У ДАНІЇ

У статті визначено цілі професійної освіти у Данії; охарактеризовано базові принципи організації системи професійної освіти; висвітлено особливості управління цією системою; проаналізовано гнучкість структури та змісту професійної освіти; окреслено шляхи підвищення її відкритості.

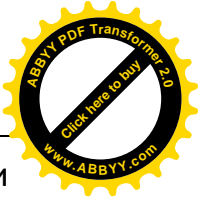
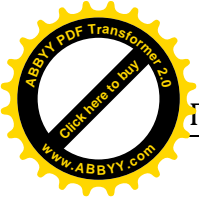
Ключові слова: цілі професійної освіти, подвійний принцип підготовки, соціальне партнерство, неперервна освіта, гнучкість та відкритість системи професійної освіти.

Постановка проблеми. Актуальність досліджуваної проблеми полягає у необхідності кадрового забезпечення економіки України з урахуванням реальних потреб ринку праці та вимог до якості виробничого потенціалу. Особливу роль у виконанні цього стратегічного завдання відіграє система професійної освіти, що органічно пов'язана з економікою країни. Вирішення завдань, що стоять перед професійною освітою, неможливе без вивчення та використання досвіду, накопиченого у цій галузі в розвинутих країнах світу, до яких належить Данія.

У Данії велика увага з боку держави приділяється професійній освіті як необхідній умові досягнення основних політичних цілей. Як і в інших країнах Євросоюзу, професійна освіта в цій країні відіграє важливу роль у запровадженні навчання протягом життя та вирішенню завдань, окреслених Лісабонською стратегією. Копенгагенський процес, націлений на посилення європейського співробітництва у галузі професійної освіти, окреслив напрями розвитку професійної освіти в Європі та підкреслив її важливість для економічної та соціальної сфер життя суспільства.

Аналіз актуальних досліджень. Результати наукового аналізу свідчать, що досвід Данії щодо організації системи професійної освіти у порівняльно-педагогічному плані в нашій країні не вивчався. Однак значний науковий інтерес становлять праці російських та вітчизняних педагогів С. Гриншпун, О. Леонтьєвої, І. Луговської, О. Матвієнко, О. Огієнко, О. Олейнікової, В. Скульської, які висвітлюють різні аспекти сучасної освітньої політики Данії.

Необхідно зазначити, що професійна освіта у Данії є предметом постійного дослідження датських педагогів В. Андерсена, П. Ботрупа, С. Елсбурга, К. Іллеріса, К. Педерсона, С. Хойрупа та інших.

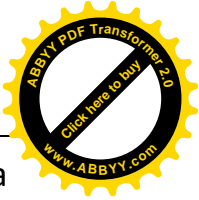
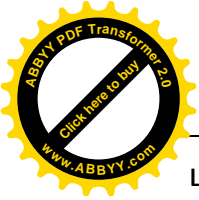
Мета статті – проаналізувати гнучкість та відкритість системи професійної освіти у Данії.

Завдання дослідження:

- визначити цілі професійної освіти у Данії;
- охарактеризувати базові принципи організації системи професійної освіти;
- розкрити особливості управління системою професійної освіти;
- проаналізувати гнучкість структури та змісту професійної підготовки;
- окреслити шляхи підвищення відкритості системи професійної освіти.

Виклад основного матеріалу. Данія – одна з найбільш економічно розвинутих країн світу з ефективною системою соціального захисту населення, високим рівнем освіти та потужними демократичними традиціями. Велику роль у становленні демократичних відносин у датському суспільстві відіграє професійна освіта, яка довела свою життєздатність і ефективність та зробила значний внесок у розвиток країни. У документі Міністерства освіти «Датська система професійної освіти та підготовки» визначаються цілі професійної освіти:

- система професійної освіти повинна бути ефективною системою, що гарантує молоді можливість отримати роботу та полегшити перехід від навчання до ринку праці. Молоді люди повинні мати корисні, відповідні до вимог ринку праці навички. Взаємодія соціальних партнерів та усіх зацікавлених сторін у процесі професійної освіти є ключовим моментом забезпечення адаптивності професійних курсів навчання до вимог ринку праці. Отже, професійна освіта виступає важливим елементом політики зайнятості;
- система професійної освіти має бути привабливою та гнучкою, стояти на одному рівні з академічно орієнтованими освітніми програмами старшої та середньої школи. Професійні курси відіграють важливу роль в економіці, тому вони повинні викликати інтерес у молоді. Згідно з цим, професійна освіта є важливим елементом не лише освітньої, а й економічної політики;
- система професійної освіти повинна бути системою, що залучає усіх бажаючих, забезпечує інтеграцію в навчальний процес іммігрантів та слабких учнів і, таким чином, сприяє соціальному зв'язку та згоді. Тобто у

цьому відношенні професійна освіта є елементом інтеграційної та соціальної політики;

– система професійної освіти – це система, що адаптується до процесів глобалізації у світі та розвивається відповідно до цих процесів. Вона повинна урахувувати загальні зміни в суспільстві на його шляху від індустріального до суспільства знань. Нові професії виникають у різних секторах ринку праці, і згідно з цим, нові професійні курси інтегруються в систему професійної освіти [1, 3].

Система професійної освіти Данії базується на трьох основних принципах:

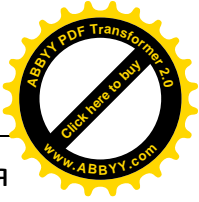
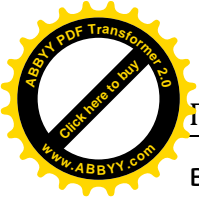
1) подвійний принцип підготовки (the dual training principle). Згідно з ним періоди навчання чергуються із періодами практичної підготовки на підприємстві. Завдяки цьому принципу студенти отримують теоретичні, практичні, загальні та особистісні навички, які є необхідними для ринку праці;

2) принцип соціального партнерства (the principle of social partner involvement). Він означає, що соціальні партнери беруть безпосередню участь у прийнятті рішень та процесі професійної освіти;

3) принцип освіти упродовж життя (the principle of lifelong learning). Система професійної освіти є гнучкою, вона дозволяє студентам отримати часткову кваліфікацію та через деякий час поновити навчання та продовжити його на більш високому рівні. Крім того, професійна освіта та подовжена професійна освіта інтегруються для забезпечення зв'язку між різними кваліфікаційними та компетентністними рівнями [3].

Система управління професійною освітою є гнучкою. В її основу покладено децентралізований централізм, при якому держава визначає загальні цілі та структуру професійної освіти на національному рівні, а коледжі, підприємства, студенти та інші соціальні партнери досить самостійні при визначенні цілей та прийнятті рішень на своєму рівні.

Тобто система професійної освіти характеризується як національна система, яка базується на місцевій ініціативі та регулюється на муніципальному рівні. Фінансування професійної освіти здійснюється за таксиметричним принципом, коли коледжі отримують гроші на навчання кожного студента. Це стимулює їх конкуренцію у прагненні надати тим, хто навчається, якісні освітні послуги. Не зважаючи на гнучкість системи професійної освіти та самостійність коледжу і студентів у розробці та

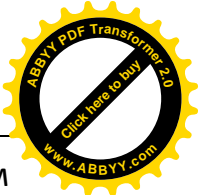
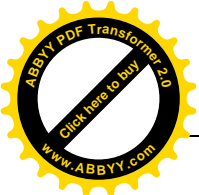

виборі програм навчання, результат є обов'язковим – отримання професійних кваліфікацій, визначених на національному рівні.

В освітніх документах основним принципом управління системою професійної освіти називається цільове управління (management – by - objectives). Цей принцип здійснюється на чотирьох рівнях. На політичному рівні (Міністерство освіти) здійснюється загальне законодавче регулювання та значна частина фінансування; на рівні соціальних партнерів (Консультативна Рада з професійної освіти, профспілкові комітети, місцеві навчальні комітети) здійснюється подальший розвиток системи професійної освіти та індивідуальних програм професійної підготовки; на рівні постачальників освітніх послуг (коледжі, підприємства) проводиться планування та безпосереднє забезпечення виконання програм професійної освіти; на рівні студента здійснюється планування та виконання індивідуального плану навчання [4].

Професійна освіта є складовою датської системи освіти для молоді та взагалі націлена на навчання молодих людей, яким виповнилося 16 років. Середній вік студентів закладів професійної освіти – 22 роки, а велика кількість професійних курсів зорієнтована на освіту дорослих – віком від 25 років. У відповідності до цілей та принципів, викладених у документах Міністерства освіти Данії, структурована організація професійної підготовки. Професійна освіта здійснюється на базі коледжів професійної освіти та підприємств. У Данії існує 5 типів коледжів: сільськогосподарчі; комерційні; коледжі соціального захисту та коледжі з охорони здоров'я; технічні коледжі; коледжі змішаного типу. У коледжах отримують професійну освіту як молодь, так і дорослі. У 2008 р. існувало 115 коледжів, які надавали студентам змогу отримати професійну освіту.

Міністерство надає коледжам дозвіл на освітню діяльність. Коледж є самостійним закладом, який має своє правління. Більшість членів правління мають відношення до професійних галузей, для яких коледж готує спеціалістів. До складу правління входять також вчителі та студенти. Студенти відіграють важливу роль у процесі організації професійної підготовки в коледжі. Вони залучаються до планування не лише свого навчання (індивідуальний план навчання), а й до вирішення загальних питань навчання на рівні коледжу через студентські ради та представників студентства у правлінні коледжу.

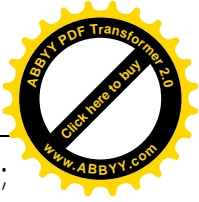
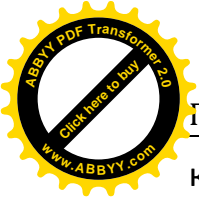
Система професійної освіти в Данії є гнучкою, вона надає студентам великий вибір програм навчання, які різняться за тривалістю, структурою та змістом. В цій системі враховуються потреби і тих, хто навчається, і підприємств. Ще більшої гнучкості системі професійної освіти надає система оцінювання раніше набутої освіти. У її межах перед початком навчання за будь-якою професійною програмою студент проходить оцінювання раніш набутих їм компетентностей, і лише після цього для нього розробляється індивідуальний план навчання з урахуванням потреб студента щодо змісту навчального матеріалу та швидкості його засвоєння.

Головною особливістю організації професійної підготовки є подвійний принцип, згідно з яким теоретичну частину підготовки студенти одержують на базі коледжу, а практичну підготовку проходять на підприємстві. Підприємства для участі у професійній підготовці студентів повинні отримати ухвалу відповідного профспілкового комітету. Компанії представлені на національному рівні за посередництвом організацій роботодавців, на місцевому рівні – у місцевих навчальних комітетах та у правлінні місцевих коледжів професійної підготовки. Підприємства мають право вносити корективи до місцевого навчального плану з метою зробити його більш відповідним до вимог регіонального ринку праці.

Подвійний принцип організації професійної освіти є, з одного боку, педагогічним, тому що вимагає педагогічного планування професійних програм, а, з іншого боку, організаційно-інституційним, бо завдяки йому зростає співробітництво коледжів та підприємств у процесі сумісної діяльності в галузі професійної освіти. Останнім часом багато дискусій було присвячено доцільності подвійної структури організації професійної освіти, але головним аргументом на її підтримку є те, що вона забезпечує повільний перехід від навчання до ринку праці. 80% студентів, які отримали професійну освіту, знаходять своє місце на ринку праці протягом року, що і є показником ефективно діючої системи професійної освіти [5].

Розпочати професійну підготовку можна двома шляхами: на базі коледжу (базовий курс), або на базі підприємства (практична підготовка у компанії чи на підприємстві при наявності контракту на навчання).

Програми професійної освіти тривають від 18 місяців до 5,5 років. За змістом вони розподіляються на дві частини: базовий курс (широкий за змістом) та основний курс (спеціалізація з будь-якої професії чи ремесла). У

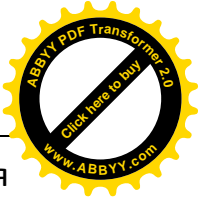
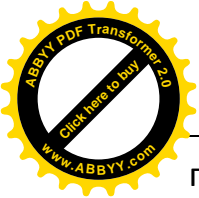

коледжах пропонується 12 базових курсів: тварини, рослини та природа; тіло та стиль; будівництво та конструювання; машини, літаки та інші транспортні засоби; електрика та комп'ютерні технології; розважальні послуги; харчова промисловість; засоби масової інформації; виробництво та розвиток; транспорт та матеріально-технічне забезпечення; торгівля; охорона здоров'я та педагогіка.

У коледжах, які готують спеціалістів у сфері сільського господарства, соціального захисту та охорони здоров'я і в технічних коледжах базовий курс (basic course) триває від 20 до 60 тижнів, у комерційних коледжах – 38-76 тижнів. До нього входять обов'язкові та факультативні предмети. Факультативні предмети дають студентам змогу отримати додаткові кваліфікації в галузі спеціалізації або поглибити рівень загальних знань для подальшого навчання у вищих навчальних закладах.

Більшість студентів розпочинають навчання в коледжі з базового курсу, після проходження якого переходять до практичної підготовки на підприємстві. Будь-яка людина, котра отримала обов'язкову шкільну освіту, допускається до проходження базового курсу. Але для продовження навчання, тобто для переходу до основного курсу (main course) і безпосередньо практичної підготовки, необхідно мати договір із підприємством. Вибір учнів для одержання контракту проводиться на конкурсній основі: студент заповнює аплікаційну форму та проходить інтерв'ю з роботодавцем. Потім учень та роботодавець підписують контракт на випробувальний трьохмісячний термін, і учень отримує заробітну платню. У періоди навчання учнів на базі коледжу підприємство отримує фінансову компенсацію згідно зі схемою покриття витрат (employers' reimbursement Scheme), затвердженої законодавчо у 1977 році, яка фінансується за рахунок внесків усіх роботодавців. Якщо студент не може отримати учнівське місце на підприємстві, він може проходити практичну підготовку на базі коледжу. 50 професійних програм включають таку підготовку, але 10 з них мають обмежений набір студентів.

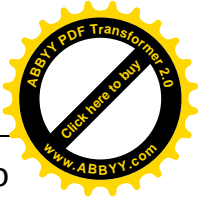
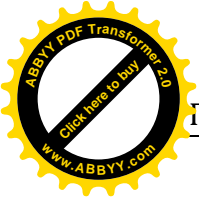
Тривалість основного курсу в сільськогосподарчих та технічних коледжах складає 3-3,5 роки, з них приблизно 40 тижнів відводиться на навчання на базі коледжу. Основний курс у коледжах соціального захисту та охорони здоров'я триває від 1,2 до 2,1 року. Основні курси являють собою комбінацію періодів навчання у коледжі (від 1 до 5 тижнів) та

практики на підприємстві, тому їх головна мета – забезпечення взаємозв'язку та послідовності теоретичного та практичного навчання. Навчання в коледжі закінчується складанням фінального практичного екзамену, під час якого студент повинен продемонструвати, що надбав необхідні навички кваліфікованого спеціаліста.

До курсів професійної підготовки входять 4 види предметів: базові, професійні, предмети спеціалізації та факультативні. Базові предмети, як теоретичні, так і практичні, спрямовані на набуття студентами широкого спектру професійних знань та вмінь та одночасно сприяють його особистісному розвитку та розумінню суспільних тенденцій. Професійні дисципліни можуть входити до складу декількох професійних програм, тоді як предмети спеціалізації являються специфічною складовою для отримання окремої професійної кваліфікації. Факультативні дисципліни обираються студентами згідно з їх особистими інтересами [6].

Гнучкість системи професійної освіти щодо термінів навчання та його змісту конкретизується в індивідуальному навчальному плані студентів (personal education plan). Кожен студент розпочинає своє навчання у коледжі із складання індивідуального навчального плану, в якому він вказує цілі навчання, шляхи їх досягнення, види навчальної діяльності тощо. Цей план складається за допомогою контактного вчителя (тьютора) із коледжу, і вчитель є також людиною, яка відповідальна за оцінювання освіти, набутою студентом до вступу в коледж, врахування його «реальних» компетентностей. Оцінювання набутої раніше освіти сприяє втіленню принципу освіти впродовж життя, забезпечує зв'язок системи професійної освіти та систем подальшої і вищої освіти. Індивідуальні навчальні плани студентів вносяться в національну комп'ютерну мережу під назвою «Навчальні плани студентів». Оціночна відомість (score-card) розробляється на основі індивідуального навчального плану студента та показує його прогрес у досягненні поставлених на початку навчання цілей. У комп'ютерній мережі студент може отримати інформацію про різні види навчальної діяльності, які пропонує коледж, та зареєструватися для участі в них; про розклад занять; про кількість пропущених їм занять. Коли у студента починається період практики на підприємстві, керівники практики мають доступ до індивідуального навчального плану в електронному вигляді, і згідно з ним планують свою діяльність.

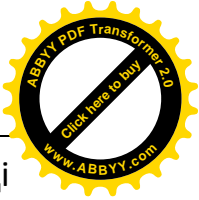

До 2003 р. на національному рівні існували норми щодо чіткого розподілу предметів, які входили до програм професійної освіти. Сьогодні передбачається гнучкість і більша варіативність не лише в самих програмах, а навіть у змісті навчання кожного студента в залежності від цілей, викладених у його індивідуальному навчальному плані.

Найважливішими завданнями, які необхідно вирішити в системі професійної освіти є зменшення проценту відсіву студентів та підвищення її відкритості як для «сильних», так і для «слабких» учнів. Для рішення цих завдань було розроблено високо індивідуалізовану систему, яка надає широкі можливості для розробки індивідуальних навчальних планів, з'ясування власних цілей навчання та урахування оцінювання раніше набутої освіти. Для розширення доступу молоді до системи професійної освіти було введено програми з отримання часткових та більш практично орієнтованих кваліфікацій.

У доповіді міжміністерської робочої групи стосовно розробки більш практичних шляхів щодо отримання професійної освіти введено до обігу новий термін, який характеризує тип молодих людей: «практично орієнтована молодь». Таке визначення було зроблено на базі аналізу результатів тестів, проведених у межах Міжнародної програми з оцінки навчальних досягнень учнів (PISA). Цей аналіз показав, що велика кількість молоді, більшість якої складають діти іммігрантів та біженців, має слабкі навички у читанні, лічбі та письмі. Як результат, ця група молоді має проблеми у навчанні. Приблизно 60% молодих людей, які представляють етнічні меншості, не закінчують програми професійної підготовки завдяки низькому рівню знань та вмінь.

Практично орієнтовані молоді люди характеризуються такими рисами: низький рівень здібностей до навчання, наявність соціальних та культурних проблем. Більше того, вони мають високі вимоги до навчання та нереальні сподівання щодо того, як багато і з якою швидкістю вони можуть навчатися. У системі професійної освіти було розпочато багато ініціатив для того, щоб надати практично орієнтованій молоді можливість вибрати відповідні до її здібностей, більш практичні шляхи отримання професійної освіти: короткочасні програми професійної підготовки, часткові кваліфікації, учнівство тощо. [2].

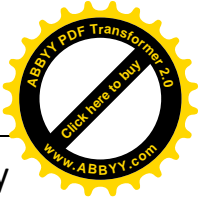
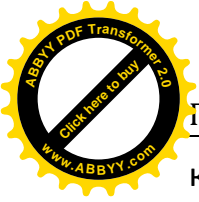

Короткочасні професійні програми (short VET programmes). Ці програми були введені у 2005 р. Їхня мета – надати альтернативний шлях отримання професійної освіти для практично орієнтованої молоді та забезпечити її працевлаштування після закінчення навчання. Короткочасні програми націлені на забезпечення кадрами тих професійних секторів, де є реальні можливості працевлаштування, та існує потреба у кваліфікованих спеціалістах, які отримали короткочасні спеціалізовані кваліфікації. Наприклад, м'ясна та роздрібна торгівля.

Часткові кваліфікації (partial qualifications). Такі кваліфікації були розроблені профспілковими комітетами для студентів, які мають недостатньо вмінь чи терпіння, щоб отримати повну професійну кваліфікацію. Приблизно у 70 із 110 програм професійної підготовки передбачається отримання часткових кваліфікацій, які відповідають профілям професій. Отримавши часткову кваліфікацію, студент має змогу продовжити навчання та закінчити повний курс професійної підготовки в майбутньому. Навчання закінчується тестуванням та отриманням сертифікату про часткову кваліфікацію. Розподіл програм на часткові кваліфікації взаємопов'язаний із розвитком національної кваліфікаційної схеми, яка відповідає Європейській кваліфікаційній схемі.

Учнітво (the apprenticeship pathway). Використовуючи цей шлях професійної підготовки, студенти починають навчання і проходять увесь базовий курс на підприємстві, а після року учнівства розпочинають вивчення основного курсу на базі коледжу. Індивідуальний план студента є елементом, який підтримує зв'язок соціальних партнерів (коледжу, підприємства та студента), в ньому відображені цілі та етапи практичної підготовки. Викладачі коледжу та представники підприємства несуть відповідальність за керівництво та консультаційну допомогу студенту, за оцінювання надбаних компетентностей для можливості подальшого навчання. Модель учнівства максимально наближена до системи підготовки, заснованої на компетентностях, коли важливим є надбаний студентом набір компетентностей, а не шлях їх набуття.

Ознайомлювальна модель (pre-training). Згідно з цією моделлю навчання молодь (15-18 років) має змогу розпочати професійну підготовку на підприємстві протягом 3-6 місяців. За цей період як молоді люди, так і представники підприємств «придивляються» один до одного. Після

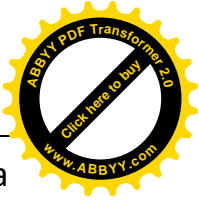
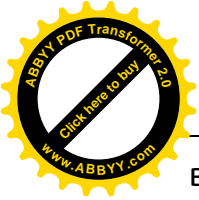

короткочасного ввідного періоду учень безпосередньо бере участь у процесі виробництва. Учень та підприємство укладають контракт, який можна перервати через 3 місяця випробувального періоду. Якщо одна із сторін хоче перервати контракт пізніше, це робиться шляхом юридичних переговорів у профспілковому комітеті.

Схема «Початкова професійна підготовка» (EUD+scheme). За цією схемою професійної підготовки студент проходить базовий курс навчання на базі коледжу та першу частину основного курсу – на підприємстві чи на базі коледжу (при відсутності учнівських місць на підприємстві). Потім він повинен не менш 6 місяців відпрацювати на підприємстві та отримати відповідні кваліфікації. Якщо студент хоче продовжити навчання за обраною програмою професійної підготовки, він звертається до коледжу з метою оцінки отриманих ним кваліфікацій. Після оцінювання розробляється індивідуальний план навчання, в якому детально описується його академічна діяльність та набуті практичні навички. Ця модель розроблена для практично орієнтованої молоді з метою надання їй можливості пройти повну професійну підготовку за більш тривалий термін навчання.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що система професійної освіти в Данії постійно змінюється та вдосконалюється. За останні 15 років реформування в цій галузі було особливо активним. Реформи спрямовані на:

- поліпшення відповідності системи професійної освіти потребам ринку праці;
- підвищення привабливості програм професійної підготовки в порівнянні з академічними навчальними програмами;
- збільшення гнучкості системи з метою її відповідності потребам студентів та підприємств;
- поліпшення взаємодії між двома навчальними середовищами у професійній освіті – коледжами та підприємствами;
- поновлення педагогічних методів, які використовуються у процесі професійної освіти, концентруючи увагу на особистості кожного студента, його здібностях та інтересах;
- удосконалення системи професійної освіти у напрямках послідовності та прозорості;
- перетворення системи професійної освіти у більш відкриту для

всіх бажаючих навчатися за допомогою введення часткових кваліфікацій та скорочених програм професійної підготовки для слабких учнів і введення додаткових кваліфікацій для сильних студентів.

Подальші дослідження необхідно спрямувати на поглиблене вивчення гнучкості змісту професійної освіти у Данії з метою використання датського досвіду в Україні при підготовці професійних кадрів в умовах мінливої ринкової економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. The Danish Vocational Education and Training System, 2nd edition. – National Education Authority. Danish Ministry of Education, 2008. – 56p.
2. Rapport fro den tvorministerielle arbejdsgruppe vedrørende praktiske indgange i flere uddannelser, the Danish Ministries of Finance, Education, Employment and Refugee, Immigration and Integration Affairs, 2005.
3. The Act on Vocational Education and Training (LBK no. 561 of 06/062007)
4. Vocational Education and Training – Key to the Future, Cedefop synthesis of the Maastricht Study, 2004.
5. Facts about Basic Vocational Education and Training. Ministry of Education, 2008: <http://eng.uvm.dk/factsheets/VET.htm?menuid=2515>
6. Facts about Basic Vocational Education and Training - EGU. Ministry of Education, 2008: <http://eng.uvm.dk/factsheets/egu.htm?menuid=2515>

РЕЗЮМЕ

О. Ю. Леонтьева. Гибкость и открытость как характерные черты системы профессионального образования в Дании.

В статье определены цели профессионального образования в Дании; охарактеризованы базовые принципы организации системы профессионального образования; освещены особенности управления этой системой; проанализована гибкость структуры и содержания профессионального образования; описаны пути повышения его открытости.

Ключевые слова: цели профессионального образования, двойственный принцип подготовки, социальное партнерство, непрерывное образование, гибкость и открытость системы профессионального образования.

SUMMARY

O. Leontieva. Flexibility and inclusiveness as characteristic features of professional education in Denmark.

The objectives of Danish VET system are singled out; the basic principles of VET system organization are characterized; the peculiarities of the system management are described; the flexibility of the structure and content of professional education is analysed; the ways of making the system more inclusive are described in the article.

Key words: VET system objectives, the dual training principle, social partnership, lifelong learning, flexibility and inclusiveness of VET system.